

KULTUR I UPPLAND

No 11

2010

Detta nummer

Temat för detta nummer är Björklingetrakten med dess kyrka och två av dess storgårdar, Sätuna och Sandbro.

Björklinge kyrka, som är byggd omkring år 1300 fick sin nuvarande utformning under stormaktstiden av Agneta Horn på Sätuna. Det står fyra runstenar längst sydfasaden av kyrkan. Flera av dem har en intressant text och en berättar om en björklingebo som reste till Sydjylland cirka 200 år innan den nuvarande kyrkan byggdes.

Säterierna Sätuna och Sandbro har båda anor från tidig medeltid och är än idag levande och välskötta gårdar med jordbruk. I början av 1300-talet ägdes gårdarna av två bröder. En av dessa bröder var medlem av lagkommittén för Upplandslagen.

Sandbro omnämns bl a i Malla Silfverstolpes memoarer: Den 3 juli 1839 reste Malla ut till Sandbro för att träffa sin vän Charlotte Posse. Malla sörjde sina gamla vänner ärkebiskopen Johan Olof Wallin och latinprofessorn Adolf Törneros som båda dött tidigare det året. Men på Sandbro fick hon ro: "Aftonen satt jag länge på en sten vid vägen ned till sjön. Gudomligt lugn i luften, på jorden, i vattnet och i hjärtat. Gud vare tack och lof! Tankar på de bortgångna, på det förflutna utan bittra förebråelser, på det tillkommande mede saligt hopp - en af de ljufligaste stunder i min lefnad!" (Ur Malla Montgomery-Sifverstolpes memoarer 4:e delen, Albert Bonnier 1911, sid 208)

Vi tar även upp en välbevarad stadsgård i Uppsala, Walmstedtska gården, som uppfördes 1860.

Sätuna, mangårdsbyggnaden

Björklinge kyrka

När man närmar sig Björklinge samhälle söderifrån från Uppsala ser man kyrkan på långt håll över Uppsalaslätten på en sydslutning bakom en träridå. Den medeltida kyrkan uppfördes av gråsten, troligen under första hälften av 1300-talet. Kyrkan byggdes om till sin nuvarande utformning under stormaktstiden.

Den allra första kyrkan

I samband med anläggandet av en busshållplats utmed gamla E4 strax söder om Björklinge kyrka påträffades en kyrkogård. Troligen föregicks den medeltida stenkyrkan av en träkyrka vars läge med all sannolikhet var intill denna kyrkogård.

Björklinge kyrka från söder

Den medeltida kyrkan

Den medeltida kyrkan från 1200-talets slut eller 1300-talets början kan ha varit en salkyrka med rektangulär planform men kan också ha bestått av ett rektangulärt kyrkorum med något smalare kor (enligt Ann Catherine Bonnier). I likhet med många andra kyrkor som byggdes under tidig medeltid i Uppland bestod det invändiga taket av ett tunnvalv av trä. Under 1400-talets förra hälft ersattes tunnvalvet av tegelvalv av stjärnvalvstyp. I slutet av 1460-talet förlängdes kyrkan mot väster.

Vid 1400-talets mitt försågs den nuvarande mellersta delen av kyrkan med kalkmålningar. Måleriet utfördes av inhemska målare och präglas av luftigt rankverk och stora figurer. I den västra på 1460-talet utbyggda delen har måleriet utförts av den s k Tierpskolan. Karaktäristiska drag i Tierpskolanens måleri är den rika ornamentala utsmyckningen. Ornamentiken består ofta av rankor med blad och klängen på ribborna samt bladkedjor som delar upp valven. Andra typiska drag är de långa, raka gestalterna samt att det är glest och mycket luft mellan bilderna.

Stormaktstidens kyrka

Sätuna gård hade patronatsrätt och i mitten av 1600-talet utformade och bekostade grevinnan Agneta Horn på Sätuna en om- och tillbyggnad av kyrkan för att bättre motsvara stormaktstidens ideal. Agneta Horn var barnbarn till Axel Oxenstierna och änka efter översten vid Västgöta ryttare sedermera friherre Lars Kruus som var son till Brita de la Gardie i hennes första äktenskap.

Ombyggnaden innebar att det medeltida koret revs och kyrkan fick ett nytt större rakt kor, en ny sakristia och ett nytt vapenhus. Taket ersattes av ett nytt valmat tak. Byggnadens hörn försågs med pelare med tornspiror ovanpå. De gamla ingångarna murades igen och kyrkan smyckades med två nya portaler med omfattningar i sandsten, en på sydsidan och en på västsidan. På korgaveln mot öster sattes de Kru-

uska och Hornska vapnen upp jämte en minnestavla över maken Lars Kruus. Fönster förstörades, nya fönster tillkom på norrväggen och alla fönstren fick glasmålningar. I samband med ombyggnaden vitputsades både interiör och exteriör för att ge kyrkan det enhetliga utseende som Agneta Horn eftersträvade.

Minnestavla över Lars Kruus

Kyrkan blev nu begravningskyrka främst för gårdarna Sätuna och Sandbro. Under kyrkans golv anlades gravvalv. År 1825 beslutades att därefter skulle inga flera kistor tillkomma utöver de 28 kistor som fram till dess placerats i valvet. I kyrkan finns många familjevapen; på korväggarna för familjerna Kruus, Horn och Vrede. Bland övriga vapensköldar kan nämnas familjerna Leijoncrona och Trotzig från gården Närlinge.

Gustaf Kruus' maka, svärdotter till Agneta Horn, skänkte altartavlan år 1714. På norrväggen hänger ett altarskåp från 1400-talet som utfördes av inhemska konstnärer. Orgeln är tillverkad 1740 av Olof Hedlund. Orgeln var en gåva av Otto Fleming som uppförde den nuvarande huvudbyggnaden på Sätuna. Olof Hedlund var lärjunge till den berömde orgelbyggaren Johan Niclas Cahman. Cahman har tillverkat orgeln i Lövsta bruk. Nordost om kyrkan står en klockstapel uppförd 1827 som ersatte en tidigare klockstapel på samma plats.

Den på 1900-talet renoverade kyrkan

De överkalkade medeltida målningarna togs åter fram under åren 1917-18. På 1950-talet fick taket kopparplåt och exteriören rappades om.

Kristina Berglund

Litteratur och källor

Bonnier, Ann Catherine, *Kyrkorna berättar, Upplands kyr-*

kor 1250-1350, Uppsala 1987.

Kilström, Bengt Ingmar, *Björklinge kyrka*, Uppsala stifts kyrkoberivningsredaktion, 1998.

Länsstyrelsen i Uppsala län m fl, *Vägvisare till kulturen i Uppsala län*, 1979.

Nilsén, Anna, *Program och funktion i senmedeltida kalkmåleri*, Stockholm 1986.

Borgenstierna, Johan Gabriel, muntlig visning.

Runstenarna vid Björklinge kyrka

På sydsidan av Björklinge kyrka står fyra runstenar resta och väster om kyrkan finns ytterligare en. På stenen längst till vänster på sydsidan, U 1045, står följande text: ”Björnhövde lät hugga stenen till minne av Björnhövde, sin fader..”

Det är en typisk text där den som lät bekosta stenen och den som stenen var tillägnad finns omnämnda. Även den vackra draxlingan är typisk för relativt sena runstenar. Däremot är det ovanligt att sonen har samma namn som fadern. En nyfödd brukade bara få samma namn som fadern om denne redan var död. Annars fick man ofta namn efter sin mor eller farfar. Björnhövde är för övrigt sannolikt ett smek eller kanske snarast ett öknamn som har samband med personens huvudform.

De båda följande stenarna har även de en kortfattad text samt vackra draxlingor. De är också försedda med kristna kors. Stenen längst till höger på sydsidan, U 1048, är mycket sliten och därför svåräst. Den har nämligen legat under tröskeln till ingången till sakristan. Men det är den som har den intressantaste texten: ”Gillaug lät hugga till minne av Jorund, sin son, som dog i Hedeby.” Modern Gillaug, som troligen var änka, hade alltså låtit resa stenen efter den döde sonen.

Hedeby var en vikingatida stad som låg i södra Danmark, nuvarande Schleswig. Staden har liksom Birka anor från 700-talet, båda hade omkretsavall (Hedebyns uppfördes vid mitten av 900-talet) och i bägge fallen fanns en näraliggande borg dit man kunde ta sin tillflykt. Både Birka och Hedeby var hantverkscentra och också noder i ett omfattande internationellt handelssystem.

Båda städerna kom också att upphöra, Hedeby något senare än Birka. Birkas roll övertogs av Sigtuna i slutet av 900-talet medan inneväarna i Hedeby mitten av 1000-talet flyttade till det näraliggande Slesvig. Jorund kan ha dött i Slesvig eftersom denna stad länge i Norden kallades för det mera kända Hedeby.

Det är fascinerande att tänka sig att Jorund någon gång under tiohundratalet lämnade gården i Björklinge och företog den långa resan per båt ner till Sydjylland. Vad han gjorde där vet vi inte, det kan ha varit fråga om en handelsfärd, men han kan också begivit sig dit i militära ärenden. Att Jorund företog en långväga resa var inte särskilt originellt för tiden. Vikingatiden var en period då skandinaverna i stor utsträckning gjorde äventyrliga resor och många av dem dokumenterades på runstenar. Mest omtalade är färderna i öster- och i västerled. Ett exempel på det förra är flyttblocket vid Ed i Uppland där bl a följande vers kan läsas:

Runorna lät

Ragnvald rista. Han var i Grekland,

han var krigarskarans hövding

Ragnvald var alltså chef för den östromerske kejsarens väringgarde i Konstantinopel, en position som endast mycket framstående personer kunde hålla.

Ett exempel på en resa västerut är stenen vid Orkesta kyrka i Uppland där det bl a nämns att ”Ulv har i England tagit tre gålder”, d v s deltagit i plundringsräder i början av 1000-talet. Ulv kom från gården Borresta som ligger nära kyrkan.

Holm lät resa stenen och göra bron till minne av Säddjäv, sin broder, text på en runsten vid Björklinge kyrka

Men även resor söderut finns nämnda. Ett exempel är en runsten inmurad i Täby kyrka. Här omnämns att: ”Gudlög lät resa stenarna efter Holme, sin son, och efter sig själv. Han dog i Langbardaland.” Med Langbardaland avsågs inte säkert Lombardiet utan det kunde gälla hela Italien. Det geografiska namnet kommer från en germansk stam, langobarderna, som tidigare hade invaderat Italien.

De fem runstenar som står uppställda utanför Björklinge kyrka restes under den period i slutet av 1000-talet och början av 1100-talet då Uppland kristnades. Då de högs fanns inga kyrkor utan runstenarna ställdes i allmänhet på ställen där människor passerade. Detta innebär att de idag inte står på sin ursprungliga plats. De var oftast minnesmärken över avlidna personer. Texten är nästan alltid kortfattad. Den nämner vilka som lät hugga stenen och efter vem. Vi får

ibland veta var den avlidne dog och någon gång står också runmästarens namn ingraverad i stenen. Nästan alltid innerhåller dekoren ett kristet kors.

Claes-Henric Siven

Litteratur

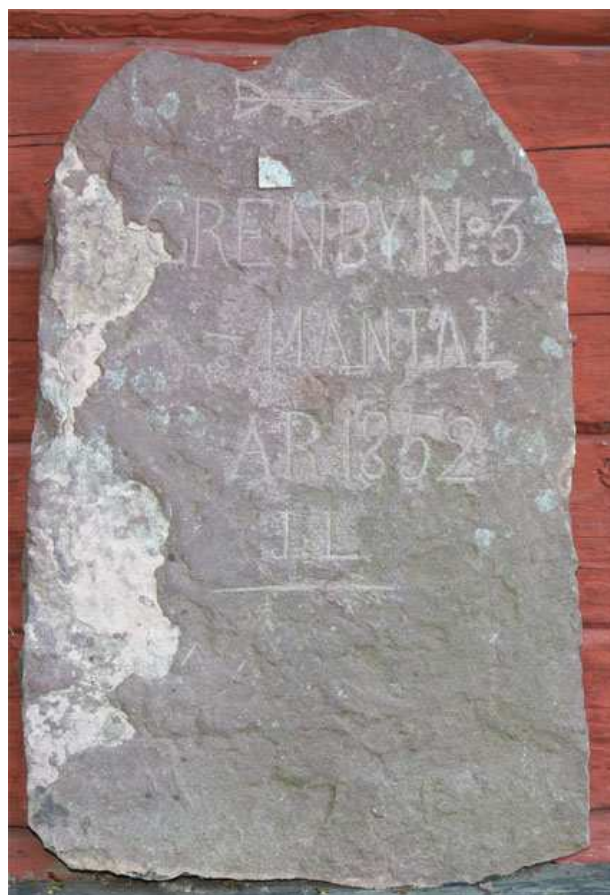
Ann-Sofie Gräslund *Runstensstudier* 2002

Sätuna

Sätuna herrgård har anor sedan medeltiden. En stilig allé leder fram till den vackra herrgårdsanläggningen som ligger på en höjd och är omgiven av herrgårdsparken och ett vidsträckt jordbrukslandskap.

Den medeltida anläggningen

Vid 1200-talets slut ägdes Sandbro säteri av en lagfaren man vid namn Torsten af Sandbro. Han var en av dem som skrev Upplandslagen. Hans son Styrbjörn Torstensson fick två söner, Torsten Styrbjörnsson och Greger Styrbjörnsson. Dessa båda söner dubbades till riddare och byggde sig var sitt stenhus. Greger Styrbjörnssons hus byggdes på 1350-talet, öster om nuvarande Sätuna herrgård, och finns idag kvar som ruin, den s k Gråmuren.

Väghållningssten från Björklinge hembygdsmuseum

Den medeltida sätesgården kallades Lindholmen och var troligen omfluten av vatten. Gårdens namn upptogs av dess ägare som kallade sig Greger Styrbjörnsson af Lindholmen. Förleden i namnet Sätuna är den gamla stamformen av ordet *sjö*. Ordet *tuna* stod för forntida centralort inom ett kungligt förvaltningsdistrikt.

Sven B F Jansson *Runinskrifter i Sverige*, Almqvist & Wicksell 1977

Carin Orrling (red) *Vikingatidens ABC*, Statens Historiska Museum 1995

Elias Wessén och Sven B F Jansson *Upplands runinskrifter*, fjärde delen, Kungliga Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien 1953

Slott på 1600-talet

Riksskattmästaren Jesper Mattsson Kruus fick Sätuna i förläning år 1613 som ersättning för sina insatser i samband med infordran av Älvsborgs lösen. På 1620-talet övertogs Sätuna av Britta de la Gardie, i sitt första äktenskap gift med Jesper Mattsson Kruus och änka efter Gabriel Gustafsson Oxenstierna i sitt andra äktenskap. Hon lät på 1640-talet uppföra en slottsbyggnad i tre våningar med två lägre flyglar. Enligt en avbildning i Erik Dahlbergs "Svecia Antiqua et Hodierna" bands flyglarna troligen ihop av en mur med ett porttorn i mitten varigenom slottet, flyglarna och muren omslöt en gård på alla fyra sidor. Slottet brann dock ner år 1700.

Herrgård på 1700-talet

På 1740-talet uppfördes den nuvarande huvudbyggnaden på herrgården i rokokostil av dåvarande ägaren friherre Otto Fleming. Han uppdrog åt sin vän, den kände arkitekten Carl Hårleman, att utforma ritningarna. Herrgårdsbyggnaden uppfördes till stor del på de gamla murarna från det nerbrunna slottet. I suterrängvåningen finns kryssvalv bevarade som också tros härstamma från 1600-talsslottet. Byggnaden uppvisar typiska drag för den härlemanska stilen och för 1700-talets herrgårdsbyggnader med en rektangulär huvudbyggnad, symmetriskt fasadmönster, brutet mansardtak samt flyglar. Fasaderna är putsade i gult med vita lisener och gröna fönsterluckor. Den högra flygeln innehåller delar både från den äldre slottsbyggnaden på 1600-talet och från 1700-talet. Därefter tog pengarna slut och räckte inte till ytterligare en bostadsflygel varför den vänstra flygeln är en ekonomibyggnad.

Gården köptes 1816 av Bengt Magnus Björkman som tillhörde skeppsbroadeln och var en av Sveriges mest förmögna affärsmän med omfattande grosshandels- och skeppsrederirörelse. Sätuna gjordes om till Sätuna AB år 1906. Alla byggnader och all mark ingår i aktiebolaget.

Det finns flera välbevarade faluröda ekonomibyggnader, en med dörrar inramade av pilastrar av trä. Den sannolikt äldsta bevarade byggnaden på godset är ett timmermagasin.

Kristina Berglund

Litteratur och källor

Länsstyrelsen i Uppsala län m fl, *Vägvisare till kulturen i Uppsala län*, 1979.

Borgenstierna, Johan Gabriel, muntlig visning.

Upplandslagen

Tillkomsten av Upplandslagen har kopplingar till Björklingetrakten och Sandbro säteri. En av de lagfarna män som deltog i upprättandet av Upplandslagen var nämligen Torsten af Sandbro. Sandbroätten var en betydande ätt under 1200-talet och sätesgården Sandbro var ett nav bland gårdarna i trakten. Lagkommittén leddes av Birger Persson, heliga Birgittas far, som ägde gårdarna Vansta i Tensta socken och Sävasta i Viksta socknar, båda på mindre än en mils avstånd från Sandbro. Utväxlades manne tankar om hur den nya lagen skulle utformas mellan de lagfarna männen på någon av dessa gårdar?

Ett av de vackra husen vid Sandbro

Upplandslagen, en av landskapslagarna

Många av landskapslagarna har bevarats till eftervärlden nämligen den äldre och den yngre Västgötalagen, Östgötalagen, Södermannalagen, Västmannalagen, Upplandslagen som även gällde i Gästrikland, Hälsingelagen som även gällde i Finland samt Gutalagen. Även för Skåne fanns en lag som dock hör till det danska kulturområdet.

Upplandslagen stadfästes 1296 av kung Birger Magnusson. Upplandslagen gällde för folklanden Attundaland, Tiundaland och Fjärdrundaland. Enligt stadfästelsebrevet omfattade lagen även norra Roden varmed torde avses nuvarande Roslagen samt kustlandskapet Gästrikland (enligt Holmbäck & Wessén).

Uppdraget att upprätta ny lag

Av Birger Magnussons stadfästelsebrev kan utläsas hur Upplandslagen kom till. För de olika folklanden gällde rättsregler som successivt utvecklats på tingen. Tiundalands lagman Birger Persson (Petersson enligt Sigurd Rahmqvist) meddelade kungen å allas vägnar som bodde i de tre folklanden "att i deras lag, som fanns kringspridd i flera olika samlingar, fanns somligt ej fullt skäligen, somligt dunkelt utsagt och somligt mycket svårt att rätta sig efter". Detta ledde så småningom till att Birger Persson fick i uppdrag av kungen att tillsammans med en nämnd från folklanden bestående av tolv män utarbeta en ny lag. Uppdraget bestod i att sammansmälta de lokala rättsordningarna till en enda lag och härvid ta bort föråldrade bestämmelser och tillföra nya mera tidsenliga bestämmelser.

Lagens innehåll

Lagen innehöll åtta balkar - kyrkobalken, konungabalken, ärvdabalken, manhelgdsbalken, jordabalken, köpmålabalken, byalagsbalken samt rättegångsbalken.

I kyrkobalken slås fast att "På Krist skola alla kristna tro, att han är Gud och att ej finns flera gudar än han ensam." Flockarna (avsnitten) i balken behandlar bl a, hur kyrkobygge ska gå till och hur präst ska tillsättas, tionden, mäsor, vigsel, dop, nattvard samt vissa brott och straff. I konungabalken ingår val av konung, eriksgata och konungsvigsel, hemfrid, kvinnofrid, kyrkofrid och tingsfrid samt ledning och ledningsrätt (sjökrigsorganisation under äldre medeltid). Ärvdabalken innehåller regler för giftermål och arv. I manhelgdsbalken behandlas mord, dråp, tjuvnad och andra brott jämte straff. I jordabalken anges regler för markköp, arrende, markbyte, pantsättning, tvister mm. I köpmålabalken behandlas bl a olika typer av köp, pantsättning, borgen. I byalagsbalken ingår regler för skiften, tomtindelning, fördelning av åkermark och skog, diken, hägnader, jakt mm. I rättegångsbalken slutligen beskrivs rättsprocesser.

Lagens ikraftträdande

I kung Birger Magnussons stadfästelsebrev står följande: "Sedan alla hade noggrant övervägt, granskat gammal lag och formulerat, sammansatt och översett ny lag, kungjorde de den på tinget i deras åhörande som saken angick. Därefter, sedan tingsmenigheten med enighet och utan motsägelse hade vidtagit lagen, kommo de tillbaka till oss och omtalade för oss, vad som var utträttat i denna sak. Sedan nu så var gjort och på grund av allas deras bön, som bo i de tre folklanden, giva vi av vår kungliga makt full laglig rättskraft åt denna lag..."

Upplandslagen kom, jämsides med de medeltida rikslagarna och andra landskapslagar, att gälla ända fram till 1734 års lag. Lagen gällde således nära 450 år. En av balkarna, jordabalken, lever till namnet kvar än idag. De bevarade landskapslagarna är en ovärderlig källa för forna tiders samhällsskick och kultur.

Kristina Berglund

Litteratur och källor

Den svenska historien I - Forntid, vikingatid och tidig medeltid till 1319, 1966.

Holmbäck, Åke & Wessén, Elias, *Svenska landskapslagar*, första serien Östgötalagen och Upplandslagen, 1979.

Lundberg, Birger, *Upplandslagen, Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*, 1982.

Rahmqvist, Sigurd, *Sätesgård och gods*, Upplands Fornminnesförening och hembygdsförbund, 1996.

Walmstedtska gården

I mitten av 1800-talet var det högsta mode att bygga stadsgårdar för ämbetsmannafamiljer i Uppsala. Genom kommunens fina insats att köpa in Walmstedtska gården och varsamt restaurera byggnaderna samt genom den noggranna dokumentationen av familjen Rydins bostad och familjeliv kan vi nu få en god uppfattning om hur ämbetsmannafamiljer bodde och levde under 1800-talet före den tid då man började bygga högre hus med stora paradvåningar öster om Fyrisån för dessa mera burgna familjer. Den välbevarade gården med sina uthus ger oss också en föreställning om hur stora delar av staden en gång såg ut.

En gård för flera hushåll

Lars Petter Walmstedt, professor i kemi, mineralogi och geologi, byggde sin stadsgård centralt i Uppsala vid S:t Eriks torg. Bygget stod klart 1860. Då hade emellertid professor Walmstedt avlidit varför hans son Lars Edward Walmstedt tog över gården där han bodde med sin familj till sin död 1892. Han övertog sin fars professur 1859. I gården bodde också professor Herman Rydin med sin familj under åren 1860-1904. Han var professor i de juridiska ämnena folkrätt, kyrkorätt och statsrätt. I gården bodde under denna tid även den ogifte Isak Landtmansson, professor i romersk rätt.

Huvudbyggnaden är uppförd i timmer, från början utan panelinklädnad, och består av en lång och ganska bred huskropp med sadeltak och symmetrisk fönsterplacering. Huset innehåller två bostadsvåningsplan samt vind med studentrum och källarvåning. I de båda bostadsplanen inreddes kök jämte i den övre våningen nio rum och i den undre våningen åtta rum. De större finare bostadsrummen förlades i fil mot Vattugränd med fri utsikt mot det område där saluhallen nu ligger och mot gården lokaliserades enklare utrymmen som kök och mindre rum. Uppdelningen i finare och enklare rum markeras också av eleganta höga dubbeldörrar respektive mindre påkostade låga enkeldörrar. På 1860-talet började tapeter tillverkas maskinellt och innerväggarna i gården var klädda med tapeter, många med tidstypisk blå färg.

På gården finns uthus som också uppfördes i timmer, med senare panelinklädnad. Dessa byggnader användes som stall, visthusbod, mangelbod, vedbod, svinhus och utedass. Dessutom finns ett hus nere vid ån som användes för professorns mineralogiska samling, för bakning, som bostad för gårdskarlen och senare också för tvätt. Arbetsrummen låg närmast ån.

Gården blir museum

På 1960-talet köptes den då ganska förvanskade gården av kommunen. Gården restaurerades till ursprunglig karaktär varvid den övre bostadsvåningen inreddes som museivåning och den undre som representationsvåning för kommunen. Familjen Walmstedt bodde i den övre bostadsvåningen och i den undre bodde familjen Rydin i sex av de åtta rummen. I de båda övriga rummen i undervåningen bodde professor Landtmansson. Museivåningen på det övre våningsplanet motsvarar dock ej familjen Walmstedts våning som den kan ha sett ut. I stället återfinns vi här familjen Rydins våning som den i stora drag har sett ut eftersom deras inredning dokumenterats väl genom sonen Hermans memoarer, bo-uppteckning samt fotografisk dokumentation från 1905.

Familjen Rydin

Herman Rydin gifte sig med Nora (Eleonora) Genberg och de fick fyra barn Elisabeth, Sofia, Anna och Herman. Hust-run dog emellertid redan vid 33 års ålder i lungdot. Familjen bodde kvar i våningen med två husor, Gustava och Lovisa, samt en syster till Herman Rydin. Han gifte aldrig om sig

och som det ofta var på den tiden befattade sig fadern inte så mycket med sina barn. Det var främst systemen och husorna som svarade för uppfostran och omsorg om barnen. En av husorna kom att särskilt följa sonen Herman ända till hans bröllop, säkert med känslor för honom som för ett eget barn.

Walmstedtska gården

Den fina rumssviten

Salen användes som vardagsrum och som matsal både till vardags och till fest. Det utdragbara bordet står mitt på golvet och möblerna står i övrigt utmed väggarna som brukligt var på den tiden. Här står en skänk omgiven av bokhyllor och här finns en taffel. Det berättas att i en liten nisch i kachelugnen ställdes mjölk in på kvällen för att värmas till barnens frukost. Måltiden bestod av bröd som doppades i den ljumma skinniga mjölken. Professorn däremot fick smörgås med smör och ost, ägg och kaffe.

Förmaket med sittgrupper, på ena sidan om salen, användes främst vid högtidliga tillfällen. Eftersom det inte användes så ofta värmdes det inte heller alltid upp. I sängkammaren, på andra sidan salen, finns förutom en uppbyggd säng som dras ut på natten, tvättkommod med slaskhink i koppar, symaskin mm. Detta var fruns rum där hon sydde och tillverkade husets textilier och också tog emot sina väninnor.

Innanför förmaket ligger professorns rum med arbetsbord, bokhyllor och "tentamenssoffan", längst bort i huset från barnkammare och kök för att ge så ostörd miljö som möjligt. Här arbetade professorn, undervisade och tenderade studenter och, efter hustruns död, sov han också i detta rum. Detta var hans allra heligaste och hit släpptes barnen sällan in. Professorn var en mycket arbetsam man. Förutom professorstjänsten var han riksdagsledamot, ordförande i landstinget, aktiv i kommunfullmäktige samt tf rektor. Man kan förstå att det inte med denna arbetsbörda blev så mycket tid över för barnen.

De enklare rummen

Barnkammaren, en nyhet under slutet av 1800-talet, ligger mellan sängkammaren och köket vilket underlättade en god tillsyn av föräldrar och husor. I barnkammen finns ett fint dockskåp som barnen fick leka med endast under söndagarna. Leksakerna var pedagogiska som t ex en spis som kunde värmas och en minipanna för att grädda plättar i och en liten symaskin som också kunde användas.

I köket var alltid spisen igång. Detta krävde mycket ved. Det var barnens uppgift att via kökstrappan gå till vedboden på gården för att hämta ved. Kökstrappan var i likhet med barnkammaren en nyhet under denna tid. Disken skedde i en kopparbalja. I anslutning till köket ligger ett stort skafferi med fönster. Här förvarades matvaror av alla de slag, bl a saltat kött för långtidsförvaring, samt is i ett isskåp. Storbak och tvätt skedde i uthusen på gården. Från köket når man en liten kammare där de båda husorna bodde. Det finns också en förbindelse mellan köket och salen via ett serveringsrum.

Kristina Berglund

Litteratur och källor

Ehn, Ola, *Walmstedtska gården i Uppsala* och Norenhag Estberg, Eva, *Det Rydinska hemmet i Walmstedtska gården*, Särtryck ur Upplands Fornminnesförenings årsbok Uppland 1974.

Zakrisson, Ingrid, visning av museet, antikvarie på Upplandsmuseet

Tidningen Kultur i Uppland

Uppland har en rik och varierad kulturhistoria. Avsikten med denna elektroniska tidning är att spegla den uppländska kulturen. Artiklarna kommer ofta men inte alltid att referera till en viss plats. Tidningen kommer alltså att kunna vara underlag för utflykter i Uppland. Många av artiklarna är också ett resultat av sådana utflykter.

Redaktion

Kristina Berglund och Claes-Henric Siven

Tel: 08-758 95 97 Mobil: 070-529 95 97

E-post: kristina.berglund.ark<kanelbulle>comhem.se